

PÄIVÄKIRJAN FUNKTIOISTA

Yksityisesti pidetyllä päiväkirjalla on tunnetun omaelämäketkirjoittamisen tutkijan Philippe Lejeunen mukaan neljä funktiota, ne liittyvät ilmaisuun, reflektointiin, muistiin ja mielihyvään.

Itseilmaisu, mikä on olennainen elementti päiväkirjassa, on oikeastaan kommunikaation mukanaan tuoma merkitys itse kirjoittajalle. Tämä elementti on keskeinen myös verkkopäiväkirjassa. Itseilmaisu keventää tunteiden tai mielteiden painolastia. Julkaisemiseen viittaavana sanana ”release” ilmaisee yhtä hyvin julkisen verkkopäiväkirjan kuin yksityisen päiväkirjan funktiota. Keventäminen voi edetä myös pitemmälle, ja merkintöjen hävittäminen voi olla myös varsin keventävää. Lejeunen mukaan päiväkirjan hävittäminen, kirjoittamisen lopettaminen ja uudestaan aloittaminen ovat kaikki olennaisia päiväkirjan liittyviä mahdollisuuksia, joita ei muissa lajeissa ole. Esimerkiksi kriisipäiväkirjan voi nähdä kirjoittamisprojektina joka hakee koko ajan vapauttavaa mahdollisuutta lopettaa kriitistä kirjoittaminen ja kriisipäiväkirja itse.

Itseilmaisulla on tässä myös keskustelun luonne, kyse on joko myöhemmälle minälle suunnatusta keskustelusta eli reflektiosta. (Lejeune, On Diary 2009, 194)

Reflektointi päiväkirjassa ajatellaan usein analyysiksi, mutta Lejeune nimeää reflektoinnin tehtäväksi tietynlaisen vapauttamisen (to deliberate) – koska tuo kirjoittamalla tapahtuvan reflektoinnin hetki itse merkitsee vapaata ja suojaisaa kirjoittamisen hetkeä. (195) Tähän reflektion moninaisuuteen perustuu myös päiväkirjan terapeuttisuus, Gillie Bolton

Ajan käsittely, päivääminen, on päiväkirjan peruselementti. Kirjoittajasta riippuen kyse voi olla arkistoimisesta ja kokemusten muistiin keräämisestä, suoja unohtamista vastaan. Mutta se voi toimia hetkessä elämisen apuvälineenä, syventämässä päiviin liittyvää kokemusta. Ks välittömän elämyksen ja kokemuksellisen hetken välinen ero.

Päiväys on keskeisin päiväkirjan elementti: se kertoo pyrkimyksestä jäsentää aikaa ja elämän kulkua. Tämä päivääminen tulee kuitenkin nähdä pikemminkin pyrkimyksenä tarttua hetkeen, kuin pelkkänä ajan kulun tallentamisena Kirjoittamisen mielihyvä on taustalla siinä, että päiväkirja voi rikastuttaa elettyjä hetkiä. (Lejeune 2009,195)

PÄIVÄKIRJAN HISTORIAA

Jo hyvin varhaisessa vaiheessa päiväkirja alettiin ymmärtää arkisten asioiden muistikirjaksi. Päivittäisiä tapahtumia, rukouksia, lauluja, pulmia, arvoituksia, uskonnollisia harjoituksia, siteerauksia, reseptejä, perhetapahtumia ym. merkittiin muistiin jo ainakin 1400-luvun Euroopassa. Näin luotiin pohja muistikirjatraditiolle, jota varsinkin koulutetut ihmiset sekä taiteilijat ja kirjailijat ovat pitäneet yllä vuosisatojen ajan.

Pienet taskupäiväkirjat yleistyivät 1700-luvuilla. Muistikirjaset olivat usein valmiiksi painettuja, joten vuokrat, hankintojen hinnat ja pesulalaskut saattoi merkitä omiin sarakkeisiinsa. Pieniä muistikirjoja kannettiin mukana ja niihin tehtiin suppeat muistiinpanot, jotka toimivat myöhemmin varsinaisen päiväkirjatekstin pohjana. Taskukirjaan saatettiin esimerkiksi kirjata muistiin

vierailun ajankohta ja paikka sekä läsnä olleet henkilöt. Vierailun jälkeen päiväkirjassa kuvattiin laajasti syötyjä ruokalajeja, asuja ja keskustelunaiheita. Kalenteri ja almanakka toimiva osin samassa tehtävässä.

Kalenterimerkinnät tehdään kuitenkin yleensä etukäteen, tulevasta tapaamisesta tai toiminnasta sovittaessa. Päiväkirjoihin päätyvät tapahtumista ne, jotka halutaan vielä vuosienkin päästä muistaa.

Aina 1500-luvulle saakka päiväkirjat olivatkin lähinnä asiakirjoja ja dokumentteja: keskeistä oli tiedon muistiin merkitseminen ja jäsentäminen myös muiden käyttöön. Esimerkiksi sotilaiden, löytöretkeilijöiden ylös merkitsemä informaatio, selonteot eivät olleet henkilökohtaisia.

Hengelliset päiväkirjat

Hengellisillä päiväkirjoilla on ollut tärkeä rooli päiväkirjan kehittymisessä. Jo keskiajan katolisissa luostareissa kirjoitettiin uskonnollisia omaelämäkertoja, jotka kokivat uuden tulemisen 1600-luvulla. Tällöin englantilaiset puritaanit ja Saksassa pietistit rohkaisivat jäseniään tekemään päivittäisiä muistiinpanoja uskon harjoituksestaan. Näin sai alkunsa tunnustuksellisten päiväkirjojen perinne, joka jatkui Euroopassa aina 1800-luvulle.

Hengellisissä päiväkirjoissa omaa itseä yritettiin kehittää kohti parempaa. Rukoukset, Raamatun lukeminen, hartaudet ja muut henkilökohtaiset uskonharjoitukset merkittiin huolellisesti muistiin, olihan kirjoittaja tekemisistään vastuussa itse Jumalalle. Merkintöjen tuli olla totuudenmukaisia, ja niiden uskottiin varjelevan kirjoittajaansa synniltä. Esimerkiksi puritaanien päiväkirjat olivat henkilökohtaisia armon etsinnän apuvälineitä. Puritaaneista poiketen kveekarit käyttivät päiväkirjaa uskonsa julkiseen ilmaisuun. Tekstit suunnattiin suoraan yleisölle, eikä päiväkirjan ja uskonnollisen omaelämäkerran välille tehty suurtakaan rajaa.

1600-luvun hengelliset päiväkirjat eivät tunnustuksellisuudesta huolimatta olleet salaisia päiväkirjoja, vaan niitä käytettiin uskon julkiseen ilmaisuun ja hartaan elämän opettamiseen. Tekstit suunnattiin yleisölle ja niillä oli käännyttämiseen tähtäävä tehtävänsä. Henkilökohtainen ja subjektiivinen päiväkirjagenre syntyiikin romantiikan vaikutuksesta ja yksilöitymisen myötä romantiikan henkeen vasta 1700- ja 1800-lukujen taitteessa.

Matkapäiväkirjat

Matkapäiväkirjat on myös kirjoitettu ulkopuolisille lukijoille, ja ne ovat toimineet koko päiväkirjagenren tienraivaajina. 1500-1700 -lukujen matkapäiväkirjat olivat aikalaisilleen tärkeitä tiedon levittäjiä. Matkamustiinpanojen tuli koota maantieteellistä informaatiota, toimia kulttuurin kuvailun välineinä. Päivittäinen raportointi kuului matkapäiväkirjan luonteeseen. Tiedon kirjaaminen oli olennaista: matkapäiväkirjoista tuli kuvailuja, joissa vieraan maan kasveja, ihmisiä, asumuksia, eläimiä, kyliä ja kaupunkeja käsiteltiin laajasti ja yksityiskohtaisesti.

Päiväkirjoille ominainen henkilökohtaisuus kuuluu 1800-luvulta alkaen myös matkakirjaan. Kertojan tuli kuvailla myös vastoinikäymisiään, epäluotettavia informanteja, keinoja varusteita ym. Matkapäiväkirjat kirjoitettiin yleensä suoraan julkisuuteen. Ne olivat tarinoita, joissa kamppailtiin nälkää, pakkasta ja alkuasukkaita vastaan. Julkaistuilla päiväkirjoilla haluttiin antaa tietoa ja siksi niihin kerättiin mahdollisuuksien mukaan tieteellistä faktaa. Ennen julkaisemista tekstejä muokkailtiin ja toimitettiin matkalla tehtyjen muistiinpanojen perusteella, niitä täydennettiin tietoteosten sekä muiden

kokemusten perusteella.

Kuten Yrjö Varpio matkakirjoja koskeva tutkimus osoittaa, 1800-luvun suomalaismatkailijat, etupäässä sivistyneistöön kuuluvat miehet, alkoivat romantiikan innostamina kirjoittaa yksityiskohtaisia muistiinpanoja matkoistaan, Viroon, Keski-Eurooppaan, Venäjälle, tai Amerikkaan. Ympäristökuvaus korostui ja muuttui romantiikan vaikutuksesta tunnelmoivaksi: maisemat ja kaupungit puettiin "tunnelmiin", vaeltamisesta tuli romantiikan myötä tärkeä kirjallinen motiivi. Romantikoiden onni ei ollutkaan päämäärän saavuttamisessa vaan loputtomassa etsinnässä. Matkailija saattoi pelkän informaation keräilyn sijaan keskittyä omien havaintojensa ja kokemustensa esittelyyn. (Varpio 1997, 35.)

Individualistinen päiväkirja

1800-luvun romantiikka toi päiväkirjoihin enemmän tunteita ja tunnelmia, jotta niissä voisi viipyillä vielä myöhemminkin. Päiväkirjan terapeutisuus periytyy romantiikasta, kun kirjoittaja voi vapautua ilmaisemaan kaikkea sitä, mitä hän syvällä sisimmässään tuntee. Huolet ja murheet kirjataan yksityisiin päiväkirjoihin yleensä iloisia asioita useammin.

Päiväkirja on ymmärretty henkilökohtaiseksi, itsestä kirjoitetuksi päivätyksi tekstiksi vasta modernina aikana. Ajatus yksilöllisestä itsestä on siis suhteellisen uusi.

1800-luvulla alun perin uskonnollisissa yhteyksissä kehittynyt itsetutkiskelu siirtyi maallisempiin teksteihin ja myös päiväkirja "maallistui". Henkilökohtaiset päiväkirjat syrjäyttivät vähitellen ulkopuolisille lukijoille tarkoitettut tekstit. 1800-luvun manner-Euroopassa, etenkin Ranskan yläluokan keskuudessa, henkilökohtaiset päiväkirjat korvasivat aiemmin uskotulle ystävälle konkreettisesti lähetetyn kirjeenvaihdon. Päiväkirja ja kirjeenvaihto ystävän kanssa kehittyivät vastin samanlaisiksi lajeiksi.

Henkilökohtaista päiväkirjatyyppejä on tutkijoiden piirissä nimitetty myös journal intime -lajiksi (mm. Martens, Fothergill ja Norkola). Tämän tyyppin päiväkirjaan ei merkitä ainoastaan asioita, jotka kirjoittajan täytyy muistaa, vaan myös seikkoja, jotka hän nimenomaan haluaa muistaa. Ennen 1800-lukuakin henkilökohtaisiksi luokiteltavia päiväkirjoja oli jonkin verran kirjoitettu. Vasta uusi, individualistinen maailmankuva mahdollisti henkilökohtaisen journal intimen läpimurron. Tämä subjektiivinen, kirjoittajansa omaan elämään keskittyvä, usein salainen muistiinpano edustaa juuri sitä genreä, jonka me yhä nykyään miellämme varsinaiseksi päiväkirjaksi.

Päiväkirjaromaanit

Muistelmat, kirjeromaanit ja päiväkirjaromaanit olivat 1700-luvun suosituimpia kirjallisia muotoja. Yksi syy tähän oli, että romaanin täytyi piti kirjallisena genrenä ikään kuin vahvistaa olemassaoloaan viittaamalla jonkinlaiseen ensikäden tietoon, "fiktiiviseen dokumenttiin".

Ensimmäisenä julkaistuna fiktiivisenä päiväkirjana pidetään Joseph Addisonin *satiiria Journal of a Sober Citizen*, jota julkaistiin 1712 *The Spectator* -lehdessä. Kyseessä on kuvitteellinen yhden miehen päiväkirja, jossa kuvataan tunnista toiseen etenevää elämää pukeutumisineen, syömisineen, nukkumisineen, tupakoimisineen ja lehden lukemisineen.

Daniel Defoen *Robinson Crusoe*ta 1719 on pidetty paitsi ensimmäisenä varsinaisena päiväkirjaromaanina. Defoen esikuvina tiedetään olleen ainakin kapteenien Woodes Rogersin ja Edward Cookin päiväkirjat.

Päiväkirjaromaanin rakenne ei edellytä päivittäisiä merkintöjä, sillä ajoittaiset katkot voivat sisältää jonkin tärkeän, piilotetun merkityksen. Katkoilla voidaan esimerkiksi osoittaa, että päiväkirjaromaanin kuvitteellinen minä on ollut pois tolaltaan, sairaana tai muutoin estynyt kirjoittamasta. Itse päiväkirjoissa katkosten syyt voivat olla satunnaisia, päiväkirjaromaanissa katkoksiin on ladattu merkitystä. Päiväkirjan ja päiväkirjaromaanin kerronnan päättämistavat poikkeavat myös toisistaan. Päiväkirjaromaanissa kerronnan päättäminen on aina jotain ilmaiseva valinta, päiväkirjassa syitä voi olla lukemattomia.

Päiväkirjan ja päiväkirjaromaanin keskeisin ero on kommunikatiivinen. Romaanissa kirjailija ja kertojaminä ovat selvästi kaksi eri hahmoa. Toki päiväkirjassakin kirjoittaja luo kerronnallista omakuvaansa, joka poikkeaa todellisesta henkilöstä, mutta kyse ei ole kuvitteellisesta henkilöstä. Päiväkirjan kirjoittaja jatkaa raportointiaan päivästä toiseen keskittyen aina nykyhetkeen ja todellisiin tilanteisiin. Hän ei tietää tulevaisuuden tapahtumia ennalta. Päiväkirjaromaanin kirjoittaja voi jo ennakkoon päättää, mitä tulevaisuudessa tapahtuu.

Kirjeromaanin kerronta etenee päiväkirjan tavoin. Tapahtumat jaksottuvat yleensä kronologisesti sen mukaan, mitä on tapahtunut sitten viime kirjeen, aivan kuten päiväkirjassakin selostetaan edellisen ja nykyisen kirjoittamisajankohdan väliset asiat. Kirjeromaanin kerronta osoitetaan jo kirjoittamisvaiheessa, fiktiivisen kirjoittajapäähenkilön toimesta tietylle kuvitteelliselle lukijalle.

Kaikki 1700-luvun loppupuolen päiväkirjaromaanit olivat muodoltaan oikeastaan kirjeromaaneja, sillä niissä kuvitteellisen kirjoittajan teksti osoitettiin kuvitteelliselle kirjeystävälle, joka samalla oli myös kirjoittajan uskottu. Kirjeromaanien esikuvana vaikutti Samuel Richardsonin *Pamela* (1740). Johann Wolfgang von Goethen *Nuoren Wertherin kärsimykset* (1774) edustaa tyypiltään kirjeromaania: Wertherin minä-muotoiset mietelmät on suunnattu Wilhelm-nimiselle ystävälle. Kirjeenvaihdon toisen osapuolen eli Wilhelmin kirjeet eivät kuitenkaan ole luettavissa.

PÄIVÄKIRJOJEN KERTOMUKSELLISUUDESTA

Päiväkirjoilla on kaunokirjallisia piirteitä, vaikka ne usein luokitellaan asiateksteihin kuuluviksi.

Päiväkirjojen rasitteena on pidetty niiden kronologisesti ja raskaan kronikkamaisesti etenevää kerrontaa. Tarkemmin katsottuna niin ei aina ole. Päiväkirjamerkintä ei aina kuvaa vain sitä päivää, vaan saattaa kattaa pitemmän, kirjoittajan erikseen määrittelemän ajanjakson. Lomaviikko tai jopa kokonainen kesä saatetaan kirjoittaa päiväkirjaan kerralla, kenties kalenteria muistin apuna käyttäen.

Jo ennen verkkopäiväkirjojen aikaa myös yksityisiä päiväkirjoja on koostettu esimerkiksi muistikirjaan tehtyjen merkintöjen avulla. Muistilappujen avulla on voitu hahmottaa tapahtumakulkuja, teemoja, tietoja ja asioita. Näitä on voitu koota muutenkin kuin kirjan muotoon, esimerkiksi laatikoihin. Yhden päivän sijaan keskiöön nousee laajempi ajanjakso, palasista koottu kokonaisuus. Päivät kutoutuvat vuosiksi ja keskeneräiset tarinat jatkuvat saavuttamatta milloinkaan lopullista päätöstään.

Tunnettu omaelämäkerrallisten tekstien tutkija Philippe Lejeune katsoo, että päiväys on keskeisin päiväkirjan elementti: kertoo pyrkimyksestä jäsentää aikaa ja elämän kulkua. Tämä päivääminen tulee

kuitenkin nähdä pikemminkin pyrkimyksenä tarttua hetkeen, kuin pelkkänä ajan kulun tallentamisena:

”The diary, which is often seen as a struggle against time (pinning down the present, etc.—preserving memory) is actually based on a prior yielding to time (which is atomized, exploded, reduced to moments).” (Lejeune, *On Diary*, 2009,170).

Anna Makkonen kirjoittaa palasista koostuvasta kokonaisuudesta toteamalla, että päiväkirjaa voi lukea romaanin tavoin: tutustumalla henkilöihin, seuraamalla ja ennakoimalla tapahtumia, huomaamalla toistuvia teemoja. Päiväkirjaan syntyy yhtenäisyyttä siitä, että kirjoittaja lukee aikaisempia merkintöjään, arvioi kokemuksiaan uudelleen ja ennakoi tulevaa. Läpi elämän pidettyihin päiväkirjoihin rakentuu Makkosen mukaan perustarina, elämän kronologia. Ensin kirjoittava minä on lapsi, sitten nuori, aikuinen, lopulta vanhus – tätä ”juonta” ei kukaan voi välttää. Jos päiväkirjasta muodostuu johdonmukainen kokonaisuus, on kysymyksessä kaunokirjallinen teos. Päiväkirja onkin siis enemmän fiktiivinen tuote kuin aito dokumentti ihmisen elämästä, sillä elämällä ei ole päiväkirjan kaltaista juonta. (Makkonen 1993, *Valkoisen kirjan kutsu eli löytöretkellä päiväkirjojen maailmoissa. - Hiljaista vimmaa. Suomalaisten naisten päiväkirjatekstejä 1790-luvulta 1990-luvulle*. Toim. Suvi Ahola. Jyväskylä: Gummerus.371-372.)

Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen on aina seipitteellistä, sillä todellisuutta ei voi suoraan kuvata. Kaunokirjallisuuden ja asiatekstin välimaastoon sijoittuvalla päiväkirjakerronnalla on erityispiirteitä, jotka erottavat sen varsinaisesta fiktiivisestä kerronnasta. Päiväkirjan diskurssi on puheenomaista ja sanat suunnataan päiväkirjan sisäisessä dialogissa usein jollekin tietylle, jopa nimetylle vastaanottajalle. Puheenomaisuus tulee suoraan ilmi muun muassa päiväkirjan puhutteluilla, huudahduksilla ja kysymyksillä sekä esimerkiksi murteen tai slangin käytöllä. Puhemainen diskurssi välittyy päiväkirjoista kuitenkin myös epäsuoremmin toisen läsnäolon huomioivien kohteliaisuuskaavojen ja muiden kirjoittamista ohjaavien konventioiden muodossa. Toisaalta julkaistu päiväkirja kommunikoi myös reaalisten lukijoiden kanssa. Tästä syystä päiväkirjakommunikaatiota voidaan useissa tapauksissa tarkastella kahdella eri tasolla: salaisena, vain itselle tai kuvitteelliselle vastaanottajataholle kirjoitettuna pöytälaatikkoversiona ja jo julkaistuna teoksena.

VIESTINTÄMALLEJA

Kirjoittaessamme suuntaamme sanamme jollekin vastaanottajalle, joko konkreettiselle tai abstraktille kuvitelmalle. Kerronnan käsite viittaa kommunikaatioprosessiin, jossa kertomus välitetään viestinä lähettäjältä vastaanottajalle (Rimmon-Kenan 1991) Myös päiväkirjan viestintäprosessi on perusteltavissa samalla tavoin, pohjautuuhan sekin puhemaisuudestaan huolimatta kielellisen välineen kirjalliseen käyttöön.

Päiväkirjan kirjoittaja ei kirjoitusvaiheessa ajattele tietoisesti tulevia lukijoitaan. Silti jopa salaisella päiväkirjaviestinnällä on kohteensa. Julkaisemattoman päiväkirjan kommunikaatiokumppanina voi olla ”Rakas Päiväkirja”.

Päiväkirjan puhekielisydestä johtuen päiväkirjakommunikaation tutkimiseen voidaan soveltaa muusta viestintätutkimuksesta lainattuja malleja. Kirjoittaminen tarkoittaa tällöin sitä, että lähettäjä koodaa sanomansa kirjoittamalla vastaanottajalle. Kommunikaation onnistuminen riippuu vastaanottajan käyttämien koodien samankaltaisuudesta. Julkaisemattoman päiväkirjan viestinnässä kirjoittaja siis koodaa esimerkiksi omia tunteuksiaan ja päivän tapahtumia sanomaansa, jonka hän siirtää kirjainsymbolein tuolle salaperäiselle ”Rakkaalle Päiväkirjalle”. Päiväkirjavastaanottaja elää

kirjoittajansa kanssa päiväkirjan konventioiden mukaan samassa kontekstissa siten, että se pystyy dekodeemaan lähetetyn sanoman ja ymmärtämään sen.

Päiväkirja perustuu kuitenkin sopimuksen varaisiin systeemeihin, joihin kuuluu mm. oletus päiväkirjan empaattisuudesta ja yksimielisyydestä. Kirjoittaja luottaa siihen, että päiväkirjavastaanottaja on ikään kuin samalla aaltopituudella, se puolustaa kirjoittajaa ja ottaa viestit valittamatta vastaan. Silloin kun kirjoittaja olettaa vastaanottajan vihamieliseksi, päiväkirja saa puolustuspuheen, apologian piirteitä. Kirjallisuusluonteensa vuoksi verkkopäiväkirjan viestintämalli vaiikuttaa yksinkertaiselta: verkkopäiväkirjan kirjoittaja mielletään lähettäjäksi. Hän koodaa oman sanomansa kirjainmerkkejä käyttäen julkisen verkon kautta luettavaksi. Vastaanottajat purkavat kirjoittajan koodit lukuprosessissa. Mutta viestintäprosessi ei pääty tähän.

Lasswell-malli perustuu pelkistettyihin kysymyksiin: kuka sanoo mitä ja kenelle, mitä kanavaa käyttäen ja millä vaikutuksella (Dance & Larson 1972, 21). Malli on kehitelty etupäässä suullisen viestinnän tarpeisiin, se soveltuu päiväkirjan puhemaisuuden, tutkimiseen. Palaute viestinnän onnistumisesta saadaan sanoman vaikutuksia seuraamalla. Laswellin mallin mukaan voitaisiin viestintää selvittäviin peruskysymyksiin vastata toteamalla, että verkkopäiväkirjassa kirjailija sanoo tai tässä tapauksessa kirjoittaa omat näkemyksensä kirjan kanavaa käyttäen lukijoille. Laswell ottaa kuitenkin huomioon myös viestinnän onnistumisen, josta saadaan palautetta viestinnän vaikutusten kautta. Voidaan siis tutkia julkaistun päiväkirjan reseptiota, miten lukijat suhtautuvat siihen, muuttaako kirjan sisältö heidän ajatusmaailmaansa, saako teos lukijat toimimaan jollakin tietyllä tavalla jne. Julkaistun päiväkirjaversioon vastaanottajathan pystyvät reagoimaan viestintään joko suoraan soittamalla tai kirjoittamalla alkuperäisen päiväkirjan kirjoittajalle tai toimittajalle tai epäsuorasti kommentoimalla teosta kritiikkeissä ja yleisönosastoilla. Omaelämäkerrallisuudessaan, tunnustuksellisuudessaan ja paljastavuudessaan juuri julkaistut päiväkirjat saavatkin lukijat usein reagoimaan – tavalla tai toisella.

Päiväkirjan sosiaalisuus

Jürgen Habermasin mielestä kommunikaatio on sosiaalista toimintaa, vähintään kahden toimijan yhteistyötä, jossa toimijat koordinoivat välineellisiä toimintojaan yhteisen toimintasuunnitelman toteuttamiseksi. Toiminnot eivät poukkoile satunnaisesti, vaan ne noudattelevat yhteisiä sääntöjä. Kyseessä on intersubjektiivinen sosiaalinen järjestys, jossa yhteisymmärrys ja vaikutus ovat keskeisiä toiminnan koordinoitumekanismeja. Kommunikaatio sosiaalisena toimintana edellyttää vuorovaikutukseen osallistuvilta Habermasin mielestä ainakin sitä, että heidän tilannetta koskevien tulkintojensa on käytävä riittävästi yksiin. Tähän liittyy myös kielellistä kommunikaatiota, ainakin informaation vaihtoa. (Habermas 1994, 68-69.)

Yksi päiväkirjan ääneen lausumattomista sopimuksista on, että päiväkirja perustuu kahden toimijan, kirjoittajan ja vastaanottajan yhteistyöhön. Habermasin mukaan kommunikaatio perustuu yhteisymmärrykseen; yhteiset näkemykset sitovat interaktioon osallistuvia vastavuoroisesti. Potentiaaliset perustelut muodostavat tällöin hyväksyty perustan, jolla yksi tilaisuuden tullen voi vedota toisen käsityksiin. Interaktioon osallistuvien on omaksuttava sekä puhujan että kuulijan performatiivinen asenne. Heidän on yhdessä pyrittävä ymmärtämään kulloistakin tilannetta ja sen hallintaa. Yhteisymmärrykseen suuntautunut asenne saattaa interaktioon osallistuvat riippuvaisiksi toisistaan. Heidän on otettava huomioon puheensa vastaanottajien myönteiset ja kielteiset kannanotot. Yksimielisyyteen voidaan pyrkiä ainoastaan pätevyysvaatimusten intersubjektiivisen tunnustamisen

perusteella. (Habermas 1994, 70-72.)

Päiväkirjat dramaturgisena toimintana

Habermas käsittelee kommunikaatiota myös dramaturgisena toimintana. Toimija synnyttää yleisössään tietyn kuvan tai vaikutelman itsestään. Hän voi säädellä ajatuksistaan, tunteistaan, toiveistaan ym. kertomistaan sen mukaan, kuinka paljon sallii muiden tietävän itsestään. Paljastusten säätely on yksi tapa ohjata interaktiota. Itsensä esittämisen käsite ei merkitse spontaania esityssuhdetta vaan omien elämysten ilmaisun tyyllittelyä suhteessa yleisöön. (Habermas 1994, 76.) Tämä ilmenee mm. tavalla, jolla päiväkirjan kirjoittaja luo itsestään tietyn kertojan roolin.

Vaikka fyysinen kirjoittaja eli päiväkirjuri ja kertoja näyttävätkin henkilöityvän yhdeksi, voidaan niiden identtisyys kyseenalaistaa: aivan kuten kirjailija kertojalleen voi päiväkirjurikin antaa kirjoittajaminälleen jonkin omasta fyysisestä ja psyykkisestä itsestään poikkeavan roolin.

Päiväkirjan kirjoittajan onkin aina valittava paitsi ne tapahtumat, joista päiväkirjassaan kertoo, myös se asennoituminen tai rooli, jonka kautta kertoo. Päiväkirjatekstiin on aina suhtauduttava jollakin tavalla – kirjoittaja asennoituu, joko tietoisesti tai tiedostamattaan. Robert A. Fothergillin mukaan kirjoittaja synnyttää itsensä dramatisoinnin kautta päiväkirjapersoonan (the diary persona). Kirjoittajan ottama kertojan rooli ei välttämättä täysin eroa fyysisestä, oikeasti olemassa olevasta persoonasta, mutta on kuitenkin vain yksi versio tätä oikeaa henkilöä, ei oikea henkilö suoraan ja sellaisenaan. (Fothergill 1995, 86.)

Habermasin dramaturgisen toiminnan mukaan kirjoittaja siis kuvaa itseään ja elämänsä tapahtumia aina tietyssä valossa. Päiväkirjan kertoja voi erota fyysisestä kirjoittajasta myös sen mukaan, minkälaisessa mielentilassa hän kulloinkin kertoo. Kertoja voi esimerkiksi esiintyä vihaisena tai säällittävänä, vaikka fyysisen kirjoittajan oma kiukku olisikin jo lauhtunut. Tässä mielessä päiväkirjan fyysistä kirjoittajaa ja kertomusta eteenpäin kuljettavaa kertojaa ei pitäisikään samastaa täysin yksi yhteen.

Yhteisymmärryksen suuntautuvan toiminnan kannalta on ensisijaisen tärkeää, että asianosaiset pyrkivät välttämään kahta riskiä: kariutuneen yhteisymmärryksen riskiä, siis erimieleisyyttä tai väärinkäsitystä, ja kariutuneen toimintasuunnitelman riskiä eli epäonnistumista.

Päiväkirjakommunikaatiossa kirjoittaja pyrkii välttämään kariutunutta yhteisymmärrystä pyytelemällä anteeksi omia tekosiaan ja päiväkirjaan kohdistuneita laiminlyöntejään. Väärinkäsityksiä puolestaan yritetään ehkäistä selostamalla asiat mahdollisimman huolella ja liittämällä tapahtumia kerronnassa omiin alkuperäisiin konteksteihinsa.

Kerronnallinen puhetoveri

"Kertojaton" tai "yleisötön" kertomus on käsitteellinen mahdollisuus paitsi fiktiossa myös päiväkirjassa. Tilanne vaikuttaa paradoksaaliselta: miten salaisella päiväkirjalla voi olla yleisö? Vaikka päiväkirjoittelua harrastetaankin salassa, ajatukseen itselle tunnustamisesta kuitenkin liittyy tietoisuus jostain toisesta, jonka arvottavalle katseelle tunnustus esitetään. Päiväkirjan kirjoittajalle toinen on aina läsnä: se kuuluu kielen ja ilmaisumuodon luonteeseen.

Päiväkirjan kertoja ei siis ole täysin yksin, vaikka saattaakin juttukumppanin puutetta valitella. Päiväkirjatekstillä on aina vastaanottajansa, päiväkirjaystävä, jonka narratologia nimeää yleisöksi tai "kerronnalliseksi puhetoveriksi", kuten tätä aiemmin kutsuttiin. Alun perin kertomuksen sisäistä

vastaanottajaa on määritellyt kirjallisuustieteilijä Gerald Prince, joka puhui narratee-termistä (ransk. narrataire) (Prince 1971a, 117-121; Prince 1971b, 100-106).

Princen suomalaiskollegan, Aatos Ojalan mukaan kerronnallinen puhetoveri on eräänlainen kerrontatilanteeseen liittyvä sosiaalinen tekijä, joka "tuntee kertojan kielen, sen denotaatiot, mutta ei välttämättä konnotaatioita, sen kieliopin, mutta ei paragrammaattisten mahdollisuuksien ääretöntä joukkoa". Kerronnallinen puhetoveri auttaa täsmentämään kerronnan puitteita ja luonnehtimaan kertojaa. Se auttaa tuomaan esille tiettyjä teemoja ja joskus se saattaa jopa toimia kertomuksen moraalisenä puhetorvena. (Ojala 1983, 24.)

Päiväkirjan kerronnallinen puhetoveri on siis päiväkirjan kirjoittajan konstruoima hahmo, päiväkirjan kertojan vastapuoli. Se ei ole päiväkirjan todellinen lukija, vaan viestin lähettäjälle eli kertojalle solidaarinen vastaanottaja, joka opitaan tuntemaan kertojan luoman tai olettan suhteen perusteella. Puhetoverin mahdollisia väärinymmärtämisä yritetään välttää tarkalla taustoituksella. Iris Mäkinen on todennut jokaisella kertomuksella olevan joko implisiittinen tai eksplisiittinen taustoitus- eli referenssisysteeminsä. Implisiittiset referenssit viittaavat kertojan ja yleisön (päiväkirjan tapauksessa kerronnallisen puhetoverin) yhteiseen, molemmille tuttuun kontekstiin, kun taas eksplisiittiset referenssit ovat niitä kerronnan elementtejä, jotka kertoja katsoo tarpeelliseksi selittää tai kääntää kommunikaationsa vastapuolelle. Molemmat referenssilajit paljastavat, mitä toinen jo tietää tai ei tiedä kerronnan universumista. Kertoja voi myös keskeyttää narraationsa selittääkseen tärkeinä pitämiään seikkoja. (Mäkinen 1982, 151-152.) Referenssejä, taustoittavia lisiä, tarvitaan varsinkin päiväkirjakerronnan alussa, jossa esitellään paitsi kertojaa myös tämän lähipiiriä ja itse tapahtumamiljöötä, kerronnan fyysistä kontekstia. Päiväkirjan kerronnalliselle puhetoverille esitellään paitsi perheenjäsenet, ystävät ja koti, joskus jopa kesämökki. Mielenkiintoista kyllä, asumuksia kuvaillaan kuin elävälle olennolle, ikään kuin kerronnallinen puhetoveri voisi oikeasti astua kynnyksen yli huoneeseen.

FOTHERGILL 1995 Robert A. Fothergill, *One Day at a Time. The Diary as Lifewriting*. *Autobiography Studies* 10:1.

HABERMAS 1994 Jürgen Habermas, *Järki ja kommunikaatio*. Tekstejä 1981-1989. Valinnut ja suomentanut Jussi Kotkavirta. 2. uudistettu painos. Tampere: Gaudeamus.

LEJEUNE, Philippe, *On Diary* 2009.